

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ

На прикладі оновленої (2017 р.) програми «Українська мова. 5-9 класи» окреслено шляхи формування мовної особистості учня з урахуванням компетентнісного підходу в навчанні, за якого знання розглядаються як інструмент розв'язання життєвих проблем, засіб особистісного розвитку й майбутнього успішного професійного становлення школяра. Програмою ураховано активну адаптацію мовної особистості до умов інформаційної доби, що виявляється в формуванні так званого психосоціального мовця, який у професійній діяльності й особистісному спілкуванні активно послуговується сучасними технологіями опрацювання інформації.

Мета навчання української мови в школі – «формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатого мовної особистості», - зазначено в пояснювальній записці до оновленої 2017 року Програми вивчення української мови в 5-9 класах [2].

Формування мовної особистості школяра має здійснюватися з урахуванням компетентнісного підходу, оскільки саме володіння ключовими компетентностями передбачає готовність використовувати засвоєні знання, навчальні вміння й навички, способи діяльності для розв'язання практичних, пізнавальних, комунікативних завдань [3; 53].

Як стверджує О.Я.Савченко, компетентнісна освіта більше зорієнтована на практичні результати, ніж на фундаментальність і обсяг здобутих знань (акцент із *що* вивчати переноситься на *те, як діяти*). Особистісні досягнення є принципово важливими для життя в умовах швидких змін, упровадження нових технологій, утвердженні нових взаємовідносин освіти з ринком праці [6; 16].

Оновлена програма з української мови передбачає зміщення акцентів зі знаннєвого на діяльнісний освітній результат. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності сформульовано в термінах компетентнісного підходу: **знаннєвий компонент** – *учень/учениця називає, формулює, записує, наводить приклади* тощо; **діяльнісний** – *учень/учениця розпізнає, розрізняє, описує, аналізує, порівнює, планує, застосовує* тощо; **ціннісний** – *учень/учениця усвідомлює, критично ставиться, оцінює, обґрунтовує, робить висновки, висловлює судження* тощо [2].

Компетентнісний підхід передбачає особистісно-діялісне навчання, заохочуючи активність учнів. Скорочення обсягу теоретичного матеріалу на користь практичної діяльності збільшує можливості для формування предметних і ключових компетентностей.

З огляду на суть зазначеного підходу, «знання мають бути інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного становлення та облаштування особистого життя. Тому зміст навчального матеріалу визначено з огляду на корисність, потрібність його за межами школи» [2].

За А.Фасолею, «компетентність – це здатність і готовність діяти. А готовність не можна сформувати не лише без оволодіння всім комплексом організаційно-діялісних умінь (ставити цілі, планувати, організовувати, здійснювати, відрефлексовувати й оцінювати власну діяльність, уносити, за потреби, необхідні корективи), а й вироблення позитивної настанови на діяльність, що передбачає розуміння її практичної значущості особисто для себе; передчуття одержання задоволення від дії, що можливе лише за умови переживання успіху.

Учень повинен отримувати завдання, яке

- а) було б прийняте ним, тобто забезпечувало б мотивацію;
- б) сприяло б виробленню оргдіялісних умінь, зокрема, містило чіткі критерії щодо умов виконання і самооцінки» [6].

Такий підхід слід застосувати до рекомендованих оновленою програмою творчих завдань, виконуючи які, учні мають закріпити здобуті на уроці мовні знання. Подаємо кілька прикладів таких завдань:

- Складання інструкції «Як опанувати мобільний телефон найновішої моделі» з використанням іменників із конкретним значенням (наприклад: *корпус, екран, клавіатура*) та абстрактним (наприклад: *допомога, підказка, старання, успіх*) (6 клас).
- Складання списку потрібних для родини на тиждень продуктів із зазначенням кількості та цін із додержанням правил узгодження числівників з іменниками. (6 клас).
- Складання тексту для руханки (гасла спортивної команди, девізу команди, що братиме участь у присвяченому певній суспільній події флешмобі) із використанням різних особових форм дієслів. (7 клас).
- Складання тексту рекламного буклета молодіжного вбрання з використанням прислівникових сполук *до лиця, до смаку, не до речі, не до вподоби, на вибір, в міру*. (7 клас).
- Складання плану роботи над проектом. Оформлення рубрик, стислих описів етапів роботи, аналіз результатів діяльності. Виконання проекту «Українське козацьке бароко в пам'ятках історії та культури». (8 клас).
- Складання інструкції для учнів початкових класів «Як у мережі Інтернет розшукати потрібну інформацію» з використанням неозначено-особових речень. (8 клас).
- Обговорення питання «Які вислови відомих українців варто було б розмістити на сучасних білбордах» із використанням у виступах цитат. (9 клас).
- Створення роздуму «Як стати цікавим людям і собі» з покликаннями на життєві приклади успішних українців – наших сучасників із використанням складносурядних речень. (9 клас)

Сформувати духовно багату особистість неможливо без оволодіння нею мовою як засобом спілкування, мислення, пізнання, самоствердження в суспільному житті. Проте слід розуміти, що особистість формується своєю епохою, її суспільною свідомістю, психологією, культурою, науково-технічним прогресом, тобто вона є продуктом соціального оточення і формується цим оточенням. Сьогодні слід говорити про активну адаптацію мовної особистості до умов інформаційної доби, що виявляється в формуванні так званого психосоціального мовця, який у професійній діяльності й особистісному спілкуванні активно послуговується сучасними технологіями опрацювання інформації [4].

Інтернет являє собою особливу сферу функціонування мови та мовлення. Тому вчитель має бути обізнаний із характеристиками мовної особистості інформаційної доби, головними рисами якої мають стати здатність до ефективної комунікації та спроможність творчо мислити й діяти.

Мовець творить *мовну картину світу* - сукупність знань про світ, що фіксується в специфіці організації лексики, фразеології та граматики конкретної мови. Мовна семантика прямо співвідноситься з обсягом знань про світ. В інтернеті цей обсяг стає безмежним, що не може не позначитися на всіх рівнях організації віртуальної мовної особистості. Розширюється асоціативно-семантичний рівень, тобто лексикон, поглиблюється когнітивний рівень, що відображає картину світу, істотно трансформується мотиваційний рівень, що втілюється в мережевих текстах різних характеристик і завдань [4].

Словесник має враховувати вплив на формування особистості учня нової лінгвістичної реальності, котра формується й стрімко розвивається разом із розширенням сфери дії сучасних засобів комунікації: Інтернету, стільникового та супутникового зв'язку.

Особливостями нової лінгвістичної реальності є:

- надзвичайно швидка зміна лексичного складу мови за рахунок як введення нових слів і понять, так і скорочення неактуальної лексики;

- породжена інтернетом нова форма мовної взаємодії – писемне розмовне мовлення;
- активне стирання соціальними медіа (форумами, блогами і соціальними мережами) меж між діалогом і монологом;
- формування нового стилю - стилю інтернет-спілкування;
- активне формування й використання сленгів різноманітних спільнот (мешканців міст, бізнесменів, молодіжних субкультур та ін.);
- вплив інтернету на будову тексту (принцип перевернутої піраміди: спочатку суть, потім деталізація) та його обсягу (мінімізація);
- поширеність креолізованого тексту - складного текстового утворення, у якому вербальний та невербальний компоненти формують одне візуальне, структурне, смислове та функціонувальне ціле, що забезпечує його комплексний вплив на адресата.

Як зауважено в Концепції «Нова українська школа», «Запровадження ІКТ в освітній галузі має перейти від одноразових проєктів у системний процес, який охоплює всі види діяльності. ІКТ суттєво розширять можливості педагога [...], формуючи в учня важливі для нашого сторіччя технологічні компетентності [1].

Створення висловлень для розміщення в інтернет-мережі передбачено рекомендованими оновленою програмою завданнями, приклади яких подаємо нижче:

- створити текст інформації для шкільного веб-сайта про цікавий випадок із життя класу з використанням різних за метою висловлення речень (5 кл.);
- створити допис до шкільного веб-сайта про українських меценатів із використанням складних слів (наприклад: *добродій, милосердя, життєпис, благодійність*) (6 клас);

- скласти звіт про виконану роботу (створення класного блога і т.ін.) в офіційно-діловому стилі з використанням безособових дієслівних форм на **-но, -то** (7 клас);
- скласти розповідь про улюбленого українського художника на основі зібраної в мережі Інтернет інформації про його життя та творчість із використанням дієприслівників доконаного й недоконаного виду (наприклад: *розшукавши* (інформацію), *зібравши* (свідчення, спогади), *працюючи* (над полотнами, малюнками), *перемагаючи* (труднощі), *долаючи* (перешкоди). (7 клас);
- скласти проект статті до Вікіпедії «Українські козаки: історія й сучасність» із використанням двоскладних і односкладних речень (8 клас);
- організувати обговорення питання «Чи придатна рок-музика для передавання патріотичних настроїв, думок, закликів?» із ілюструванням виступів прикладами сучасних українських рокових пісень. Письмове оформлення підсумків обговорення для розміщення на шкільному веб-сайті у формі роздуму, що містить складні речення з різними видами безсполучникового зв'язку (9 клас).

Мовна особистість інформаційної доби повною мірою проявляється через створювані нею в мережі висловлення й тексти. Аксіомою стає формула «особистість = складений нею текст». У віртуальній реальності текст і особистість стають рівнозначними. Загальноприйнятими стають такі вимоги до створюваних для розміщення в мережі висловлень, як лаконічність та вичерпна інформативність.

Словесник має бути обізнаний із психолого-педагогічними, лінгвістичними і методичними передумовами формування як мовно-мовленнєвої, так і ключових компетентностей учнів ХХІ століття. Очікування українського суспільства пов'язані з формуванням особистості, спроможної критично мислити, ставити цілі та досягати їх,

оперувати й управляти інформацією, компетентно застосовувати здобуті знання, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі.

Використані джерела

1. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» – Режим доступу до ресурсу:
<file:///K:/ОНОВЛЕННЯ%20ПРОГРРАМ%20EdEra/УВАГА!%20ПЕРЕРОБИТИ%20КОМПЕТЕНТНОСТІ%20В%20ТАБЛИЦІ/new-school.pdf>
2. Українська мова 5–9 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена МОН України 26.05.2017 р. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrmon59-new.ed-era.com/>
3. Вашуленко М.С. Підготовка майбутніх учителів до формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів// Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів: теоретичні аспекти. Науково-методичний збірник. Серія «Бібліотека педагога». Випуск 20. С. 53-63. - Режим доступу до ресурсу:http://education-trost.at.ua/print/Br_20.pdf
4. Ігнатова О.В., Санченко Є.М. Поняття «мовна особистість» у віртуальному комунікативному середовищі– Режим доступу до ресурсу:
http://www.rusnauka.com/26_NII_2011/Philologia/3_92294.doc.htm
5. Пентиліук М. І. Педагогічні умови виховання мовної особистості учнів середньої школи засобами української мови і літератури / М. І. Пентиліук // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. - 2015. - Вип. 57. - С. 154-160. - Режим доступу до ресурсу: <http://lingvj.oa.edu.ua/articles/2015/n57/37.pdf>
6. Савченко О.Я. Компетентнісний підхід як чинник якості професійної підготовки майбутнього вчителя // Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів: теоретичні аспекти. Науково-методичний збірник. Серія «Бібліотека педагога». Випуск 20. С. 15-21. - Режим доступу до ресурсу: http://education-trost.at.ua/print/Br_20.pdf

7. Фасоля А. Компетентнісно зорієнтовані завдання: новація? імітація? -

Режим доступу до ресурсу:

file:///d:/Users/sasha/Downloads/Ulvzsh_2014_5_7.pdf